

(/)

🏠 (/) > Østeuropa (<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/oesteuropa>)

> Bøger (<https://www.historie-online.dk/boger>)

> Anmeldelser (<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5>) > I skyggen af Rusland



← **Forrige artikel** (<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/oesteuropa/de-roede-sirener>)

# I skyggen af Rusland

*Kategori: Anmeldelser*

*Visninger: 1430*

Del artikel: **f** ([https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=https://www.historie-](https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/oesteuropa/i-skyggen-af-rusland)

[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/oesteuropa/i-skyggen-af-rusland](https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/oesteuropa/i-skyggen-af-rusland)) **t**

(<https://twitter.com/home?status=>. Aktiviteten kan ses på [\[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/oesteuropa/i-skyggen-af-rusland\]\(https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/oesteuropa/i-skyggen-af-rusland\)\) \*\*in\*\*](https://www.historie-</a></p></div><div data-bbox=)

([\[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/oesteuropa/i-skyggen-af-rusland\]\(https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/oesteuropa/i-skyggen-af-rusland\)&title=\)](http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=https://www.historie-</a></p></div><div data-bbox=)

**Vibe Termansen**

**I skyggen af Rusland**

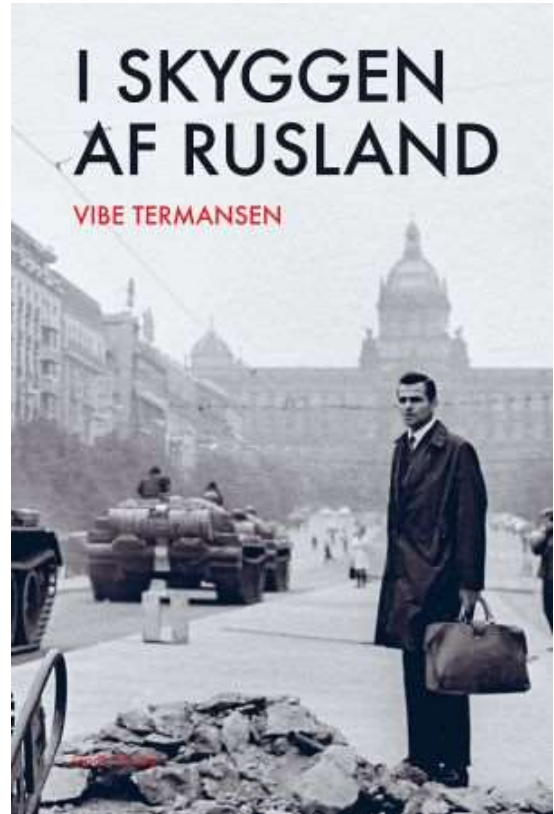
**Gads forlag, 224 sider, 269,95 kr.**

# Ruslands lange skygger

Historikeren og journalisten Vibe Termansen har skrevet en særdeles spændende bog om det Rusland, der i den grad har sat og sætter dagsordenen. I en fortælling i tre dele og 11 kapitler skrevet med en stil, der i særdeleshed fremmer læsningen, giver forfatteren et indsigtfuldt, men så sandelig også skræmmende billede af Sovjetunionen og nu Ruslands rolle i "Krig og fred".

Af Erik Ingemann Sørensen

Lad os begynde med en historie fra den kolde krig. En amerikaner, en tysker og en russer kørte i tog sammen. "Hvilken bil kører De?", spurgte tyskeren amerikaneren. "Hjemme kører jeg i min Buick, i udlandet altid i min Chevrolet. Men hvad med Dem selv?", spurgte han. "Hjemme kører jeg i min BMW, i udlandet altid i min Mercedes." De kiggede begge på russerne. "Og Dem?" – Russeren stirrede på de to og sagde: "Hjemme kører jeg i min Lada". "Men De kører vel også uden for Deres land?". "Ja da. I udlandet kører vi russere altid i tanks".



Russiske tanks i Budapest 1956. (Foto HpN).

Godt nok er jeg ingen vårhare, men alligevel. Tre gange har jeg oplevet russiske tanks køre ind i et andet land. Første gang var Sovjetunionens overfald på Ungarn. Anden gang var i 1968, da de sovjetiske tanks rullede ind i Tjekkosllovakiet – og i 2022 er russiske tanks kørt ind i Ukraine. Hertil kommer alle de gange, de blev sat ind mod egen befolkning. Som for eksempel i DDR i 1953 og Moskva i 1993. (Jeltsin lod dem angribe parlamentet!).



*Den russiske tank T-90 der anvendes i Ukraine. Foto Mil.ru*

Vibe Termansen skriver i bogens prolog om den tale, Putin holdt til det russiske folk, den dag tropperne rykkede ind i Ukraine: "Ud af det hele lyser den klippefaste overbevisning, at Rusland er et imperium, og at de har ret til at forsvare og dominere ikke bare sit eget territorium, men også sin såkaldte interessesfære, uanset at det, Putin kalder Ruslands interessesfære, er nøjagtig sammenfaldende med det, ukrainerne kalder deres stat." (s.7).

Vibe Termansen, der er Østeuropahistoriker, har fulgt området gennem mere end 20 år. Hun understreger, at hun ikke har sit materiale fra arkivarbejde, men fra læsning af en lang række hovedværker. Hertil kommer hendes egne reportager og interviews. Det er et overbevisende fagligt indblik, hun giver bogen igennem, hvorved hun bliver en form for historisk og politisk lods, der virkelig giver læseren både viden om, indblik i og forståelse for nogle til tider meget forvirrende begivenheder og sammenhænge.

### **Stenrøven og champagnesælgeren**

Fortællingen tager sin begyndelse i august 1939. Da ankommer den tyske udenrigsminister von Ribbentrop – tidligere champagnesælger – til Moskva. Her forhandler han med den russiske udenrigsminister Molotov også kaldet stenrøv, da han kunne sidde fuldstændig stille under timelange forhandlinger. Forhandlinger om en fælles interesse: "Det handlede om imperier. Det handlede om interessesfærer. Og det handlede om imperiernes århundreder gamle, påståede ret til, uden at spørge andre, og da slet ikke de direkte berørte, at dele Europa mellem sig." (s.21). Det blev til "Molotov-Ribbentrop-pagten", der i øvrigt fint er gengivet sidst i bogen, så man ikke skal ud at lede. Nu kunne de to diktatorer, Hitler og Stalin, dele Polen mellem sig, når tiden var inde. Hvad den var præcis ni dage senere med nazisternes overfald på Polen. Den historie er velkendt. Englænderne kom ikke Polen til hjælp – det blev i stedet til "The Phoney War" – spøgelseskrigen. Men endnu engang smider Vibe Termansen en fin formulering på bordet: "Sådan ser man ikke på det i Polen, Finland, Estland, Letland, Litauen og Rumænien. Det var ikke en falsk krig. Det var ikke en komisk krig. Det var en rædselsfuld ægte, rystende virkelig krig, og det var alt andet end morsomt. Men nu var det jo også dem, der blev invaderet, annekteret, deporteret eller simpelthen dræbt af sovjetiske soldater mellem september 1939 og juni 1941, under og længe efter "den falske krig".



*Helsingfors 30. november 1939 efter russisk bombardement . (HfN-foto)*

Den 22. juni 1941 bliver Sovjetunionen Hitlers næste mål. "Målet var at dominere europæisk Rusland fra Arkhangelsk i Nord til Astrakhan, hvor floden Volga løber ud i Det Kaspiske Hav. Det, mente Hitler, burde med lidt knofedt ikke tage den tyske Wehrmacht mere end 9 til 17 uger." Et af de værker, Vibe Termansen benytter, er Stewart Binns fremragende "Barbarossa and the Bloodiest War in History". Forfatteren skal have stor ros for den anvendte litteratur, der er med til at understrege validiteten i fortællingerne.

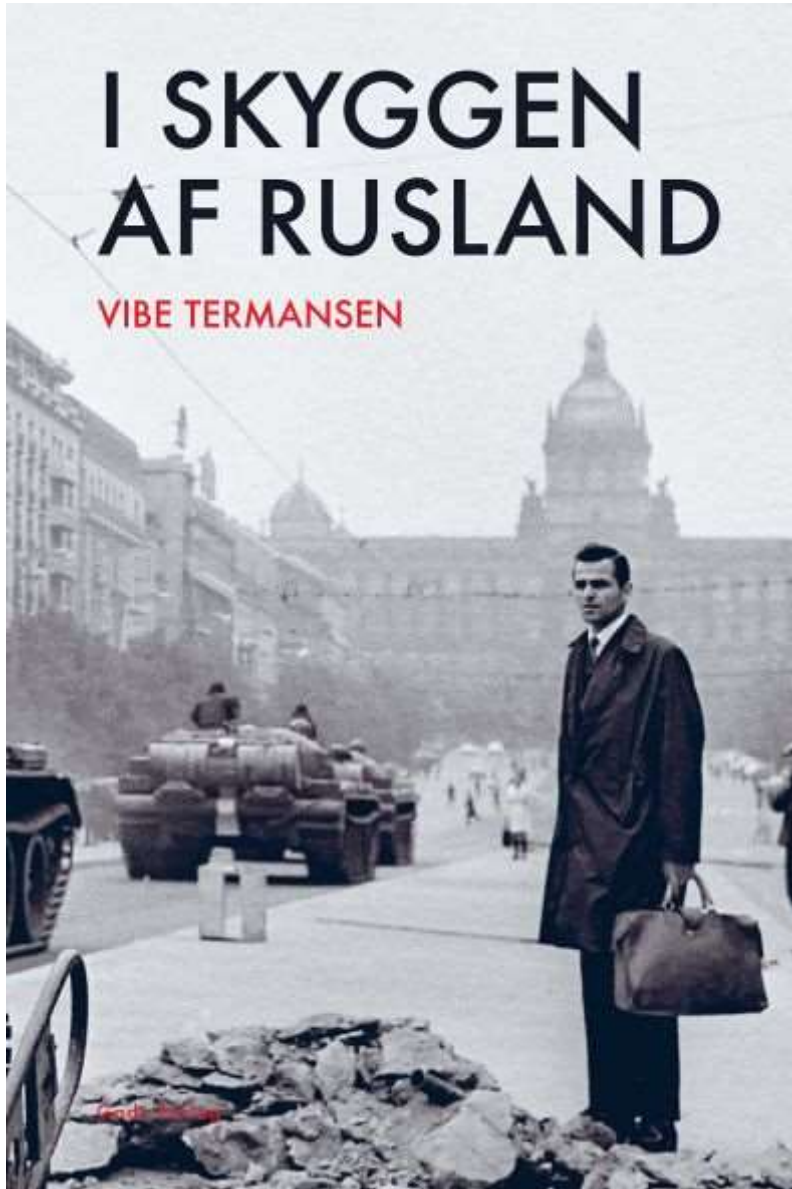
Det går galt for Hitlers tropper allerede i december 1941. Udenfor Moskva. En dræbende kulde i kombination med marskal Zhukovs taktiske evner stoppede den tyske sejrsgang. Man fristes til at sige, at Moskva blev hans dødsdom – Tusindårsrigets undergang.

### **Da Stalin snød på vægten**

Da De Tre Store – Stalin, Churchill og Roosevelt mødtes Jalta i februar 1945, var det til "en geopolitisk kamp mellem giganter på den internationale scene, men det var også en magtkamp mellem en flok ældre mænds enorme egoer. Og så var det en kamp mellem forskellige værdisæt og forskellige udlægninger af så centrale ord som "fascisme", "nazisme", "demokrati" og "interessesfære..." (s.68). Vinder? Tja – det blev nok Stalin. Han sad tilbage med et Østeuropa under hammer og segl. For: "Uncle Joe (i.e. Stalin) var ikke hyggelig. Han var ikke følsom, venlig og kompromissøgende. Han var en kynisk mester i manipulation og forhandling, han var den bedst forberedte og bedst informerede af De Tre Store – og så var han som nævnt komplet upåvirket af perspektiverne om at tvangsflytte, udbytte, deportere og dræbe millioner af mennesker i det, han mente, var en højere sags tjeneste." (s. 74).

Igen. Resten er kendt historie, så jeg går videre. Men – det er en gave for de, der søger viden for første gang, at Vibe Termansen præsenterer de mange perspektiver bogen igennem. Og så er det vigtigt for denne anmelder at understrege, at forfatteren bobler med finurlige kommentarer. Et par eksempler: "Tyskland skulle slås, men ikke bankes så meget i smadder, at landet ikke kunne genopbygges..." (s.72). Opremsningen af personer i østblokken har et særligt vedhæng: "Den ungarske mini-Stalin Mátyás Rakosi", "Den østtyske mini-stalin Walter Ulbricht" og "Den polske mini-Stalin, Boleslaw Bierut". Så er de jo ganske enkelt karakteriseret. Som Polen: "Man fucker ikke med lederne i et kommunistisk paradys". Og lidt senere: "Og man fuckede ikke med Sovjet". Normalt ikke formuleringer man møder hos en ren faghistoriker. Her er der grund til at stoppe lidt op. Og vurdere. Mange gange oplever man, at bøger om spændende emner ganske enkelt visner i deres fortælling. Læserne lægger dem forholdsvis hurtigt fra sig. Men prøv at sammenligne med fornyelsen i museernes forsøg på at formidle til nye brugere. Her

udnytter man virkelig alle muligheder. Og rammer et nyt publikum. Det er lidt tungere i den narrative historieskrivning. Men den fremragende historiker – og journalist – Tom Buk-Swienty kom med et nybrud, da han skrev "Slagtebænk Dybbøl". Han så stort på de hævdede øjenbryn over anvendelsen af historisk præsens. Og læserne strømmede til. Vibe Termansen er ikke præsensskræmt – og hun kan både den faglige og journalistiske tilgang på fornem vis. Man kan lide det eller lade være. Personligt er jeg overbevist om, at hendes måde at fortælle et til tider tungt og indviklet stof på gør det muligt for mange flere læsere uden særlig forudsætning at sætte sig ind i baggrunden for alt det, der sker i verden rundt om os. Og det er ikke bare grundet ordet fuck! Var det det, så går folk helt galt i byen.



Man oplever tit, at det er bogens forside, der fanger opmærksomheden. I dette tilfælde er der i den grad ramt plet. Billedet er mættet med drama. Ingen ved, hvem manden er. Mange vil eventuelt som turister nikke genkendende til Prag.

Han synes ikke at fatte, hvad der sker omkring ham. Hvorfor ruller russiske tanks ind i vores land? Hvad har vi gjort? Det er den forfærdelige situation – nuet fanget af fotografen. Hvad der ikke ses af billedet her, er bogens bagside med bagenden af en russisk tank. Så det hele er med. Stærkt.

### **Fire nationer - fire forsøg**

I 2. del af bogen fortæller Vibe Termansen om løsrivelsesforsøgene i DDR, Ungarn, Tjekkoslaviet og Polen. Beskrivelser der alle beretter om de mange tragedier i kølvandet på Sovjetunionens erobringer/ besættelser. De ville ud af de lange skygger. Det blev til voldsomme befrielsesforsøg, der blev slået ned med uhyggelig magt – befrielsesforsøg fyldt med personlige tragedier, men også med heltegerninger båret af troen på, at frihed må man kæmpe sig til.

I DDR er det i juni 1953, arbejderne fik nok af det styrende kommunistparti. Den 17. demonstrerede arbejderne i Berlin mod forholdene, fortæller Vibe Termansen. DDR's politi og militærpoliti kunne ikke standse det gryende oprør. Så skete det: "Sovjetiske T-34 kampvogne rullede ind i Østberlin, og der blev indledt en massakre på demonstranterne." (s.111).



*Mindested ved Bundesfinanzministerium i Berlin. (Foto HfN). Ikke i bogen*

Oprøret var slået ned – og diktaturet kunne fortsætte i 36 år frem til den 9. november 1989.

Tre år senere kom ungarernes opstand. Overalt i landet kom det til oprør – flere endda væbnede. Russerne trak sig tilbage. Forfatteren skriver: "På de sovjetiske partilederes møde onsdag den 31. oktober diskuterede de brugen af militær magt i Ungarn. Bekymringen var, om de britiske, franske og amerikanske imperialister ville rykke ind, hvis Sovjet viste svaghed. Og så var ikke bare Ungarn, men hele Østblokken, ja verdenskommunismen, på spil. Der var masser af høge. Men selv for den Anastas Mikojan var sagen klar: "Vi kan simpelthen ikke tillade, at Ungarn bliver fjernet fra vores lejr." Hvorefter de russiske kampvogne endnu engang rykkede ind og knuste enhver modstand.

12 år gik. Så blev foråret i Tjekkoslovakiet forvandlet til en fimbulvinter. Også her leverer Vibe Termansen et glimrende overblik over tragedien, der medførte, at tjekkerne de næste 21 kun kunne håbe på at erobre friheden.



*Indbyggerne i Prag demonstrerer mod de russiske soldater i august 1968. (Foto: HfN)*

**Det berømte værft og den berømte Lec**

Vibe Termansen sætter til sidst fokus på udviklingen i Polen og angiver befolkningens følelser, da landet "er på røven." "I mange polakkers øjne forholdt det sig sådan her: Staten stjæler alt fra os. Altså stjæler vi også fra staten. Det var en praktisk videreudvikling af den gamle sovjetiske vits: Staten lader, som om den betaler os. Vi lader, som om vi arbejder." (s.148 f.). Og så sker det mærkværdige. En værftsarbejder på Leninskibsværftet dukker op som en trold af en æske: "...to dage efter kravlede en mand med et let genkendeligt overskæg over et hegn til værftet, hoppede op på ladet af en lastvogn og ændrede Polens historie. Manden der i dén grad og helt utrolig modigt formåede at gribe øjeblikket, var Lec Walesa – katolik, far til otte, kolerisk og karismatisk, højtråbende, aktiv i organiseringen af de ulovlige strejker i 1970, hvor 44 arbejdere blev skudt og dræbt af regimet, og elektriker på Leninværftet i Gdansk, indtil han i 1976 blev fyret for sine politiske aktiviteter." (s.149). Også her tager Vibe Termansen læseren med rundt i en lang række scenarier, der giver en ypperlig baggrund for forståelsen af udviklingen. Hvor netop Polen var i en ledende rolle, da jerntæppet faldt sammen.



*Oprørets stjerne, Lec Walesa. (Foto: HfN)*

Ser vi tilbage på de fire steder, forfatteren har sat fokus på, melder dig en række problemer. Hvor blev friheden af under Orbans styre i Ungarn? Og i Polen? Hvorfor er det ikke lykkedes at udligne forskellene i Tyskland, hvor borgerne i det hedengangne DDR stadig føler sig som andenrangs borgerne? Alt er jo ikke idyl.

### **Drømme og realiteter**

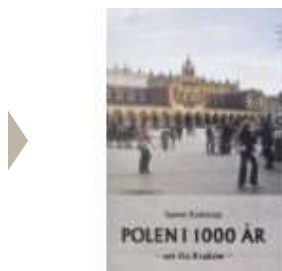
Vibe Termansen slutter bogen med to yderst interessante afsnit. Det første drejer sig om, hvorfor tingene ikke lykkedes: "Den enestående chance, USA og Rusland havde efter den kolde krigs afslutning til at nærme sig hinanden og opbygge et forhold, der kunne gøre hele verden til net sikrere sted, blev forpasset i løbet af 1990'erne. Det skyldtes begivenheder, som for eksempel krigen i det tidligere Jugoslavien, det skyldtes fejl og det skyldtes druk, vold og sex." (s. 181f.). Her er det naturligvis Jeltsin og Clinton, der tænkes på.

Det andet drejer sig om geopolitikken – en klassisk os-mod-dem forestilling – hvor Putin ser sig truet af dem – altså vesten. Men med præcis det lille håb for os alle – uanset Putins terrorkrig mod Ukraine – om, at der kommer en tid, hvor kommende generationer ser lys i stedet for mørke.

Vibe Termansens bog bidrager i den grad til forståelsen for den verden, vi eksisterer i. Til at se sammenhænge og udviklingsbaggrund. Og så er den som nævnt skrevet på en måde, så alle kan læse den med udbytte. Så er man i gavetvivl, når de kommende studenter skal fejres, ja så er her en oplagt idé. Stor tak til forfatteren for spændende og udbytterig læsning og til Gad for at sende den ud i boghandlernes lokkende verden.

← **Forrige artikel** (<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/oesteuropa/de-roede-sirener>)

## SE RELATEREDE ARTIKLER



**POLEN I 1000 ÅR - SET FRA KRAKÓW**

(<https://www.historie-online.dk/boger/polen-i-1000-aar-set-fra-krakw>)



**POLEN OG HOLOCAUST**

(<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/2-verdenskrig-61-61/polen-og-holocaust>)



**POLSKE STEMMER**

[online.dk/boger/polske-stemmer](https://www.historie-online.dk/boger/polske-stemmer))

### **Museumsnumre 30: Fyldepen**

Ole Mortensøn fortæller om det elegante skriveredskab

(<https://www.historie-online.dk/temaer-9/artikler-51-51/museumsnumre/museumsnumre-30-fyldepen>)

### **TV-tips, uge 12, 2023**

Bl.a. serie om Muhammad Ali